

Cultuurhistorische inventarisatie gemeente Groningen

Gemeente Groningen, dienst RO/EZ, afdeling Bouw- Woningtoezicht en Monumenten

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Havenstraat 26, Groningen
Status: BBP
Periode: 16 maart 2008
Onderzocht door: J.A. van der Hoeve, T. Tel en H. Wierts
Auteur: J.A. van der Hoeve
Datum: 3 maart 2010

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen.

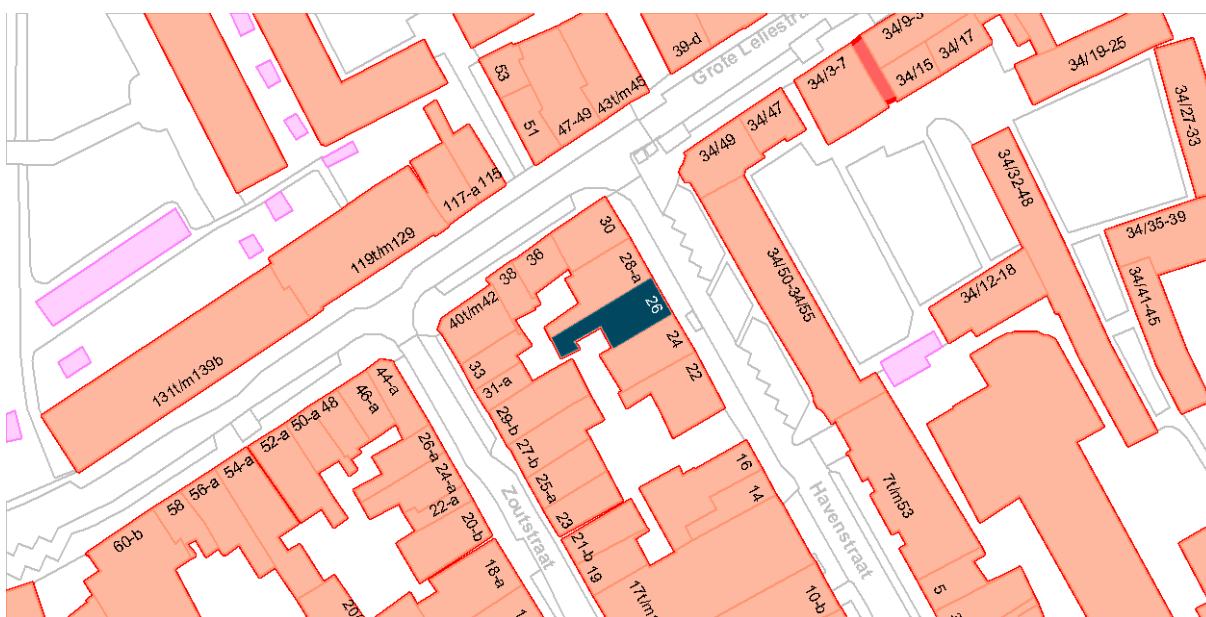
De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter de huidige voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieurafwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek naar de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoos van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken (RO/EZ) van de Gemeente Groningen.

SITUERING/ STRUCTUUR

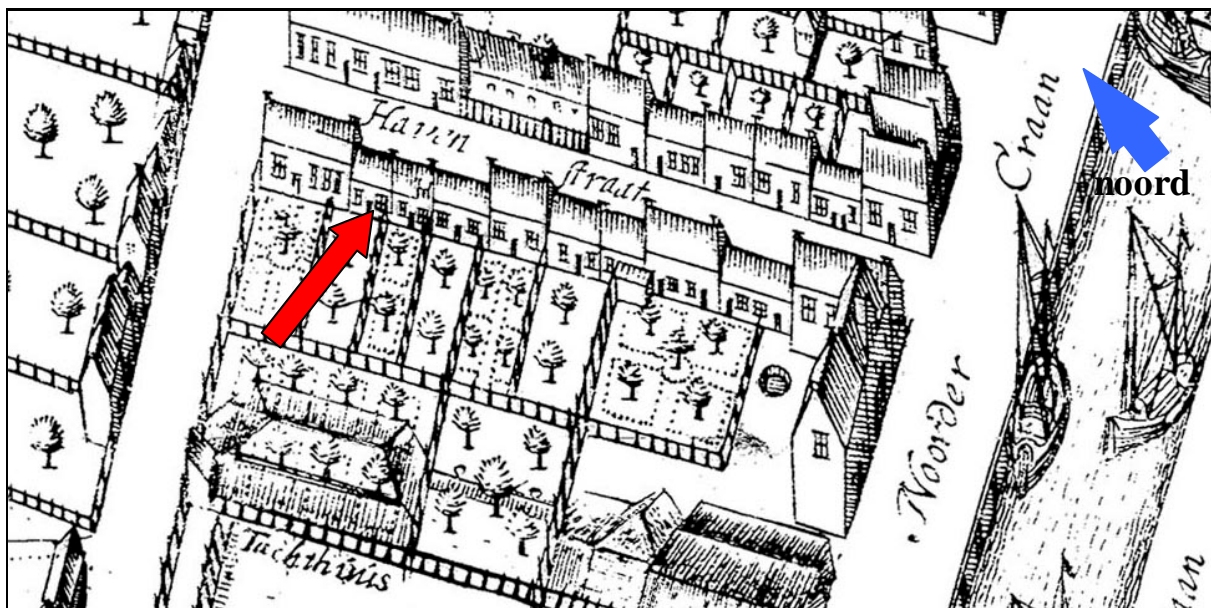
Het pand Havenstraat 22 ligt in het bouwblok dat wordt omsloten door de Havenstraat (begrenzing aan de oostzijde), Grote Leliestraat (noordzijde), Zoutstraat (westzijde) en Noorderhaven (zuidzijde). Havenstraat 26 is een eenlaags diephuis met een zadeldak met schildeind (achterzijde). Het zadeldak staat haaks op de straat. Tegen de achtergevel staat een 19de-eeuwse aanbouw, samengesteld uit een smal uitstek en een dwarsbouw.

BOUWGESCHIEDENIS

Het pand Havenstraat 26 ligt in de vroeg-17de-eeuwse stadsuitbreiding pal ten noorden van de middeleeuwse stad. Volgens de vogelvuchtplattegrond van Groningen door E. Haubois (1643) was de Havenstraat reeds in het midden van de 17de eeuw bebouwd. Aan beide zijden van de straat stonden eenlaagswoningen met zadeldaken, alle evenwijdig aan de straat. Omdat de weergave van de huizen niet overeenkomt met de huidige parcellering, valt de locatie van het huis Havenstraat 26 alleen bij benadering aan te geven.

In de 18de eeuw is het 17de-eeuwse huis vervangen door een nieuw diephuis, eveneens bestaande uit één bouwlaag met een zadeldak maar haaks op de straat. In dit nieuwe huis zijn hooguit delen van de oude zijgevels hergebruikt. Verder zijn in het muurwerk van de kelder bakstenen aangetroffen die op grond van het formaat uit de 17de eeuw kunnen dateren. Hoogstwaarschijnlijk zijn deze stenen hergebruikt. De kelder hoort namelijk geheel tot de 18de-eeuwse opzet van het huis. De 18de-eeuwse hoofdopzet van het huis is goed bewaard gebleven, inclusief de kelder, de balklaag boven de begane grond en de kapconstructie. De indeling van de begane grond kan in opzet nog 18de-eeuws zijn: een voorkamer, alkoof en achterkamer. Beide schouwen zijn in aangepaste vorm behouden gebleven. Bijzonder is de schildering op de schoorsteenboezem van de schouw in de voorkamer, waarop de ontmoeting van Rebecca en Eliëzer staat afgebeeld. Deze schildering dateert waarschijnlijk uit de vroege 19de eeuw. Waarschijnlijk had het huis in de 18de eeuw ook reeds een halsgevel (voorgevel). In de huidige gevel zijn namelijk enkele 18de-eeuwse onderdelen hergebruikt, namelijk het deurkozijn met de zandstenen neuten en de beide zandstenen krullen aan de voet van de rollaag.

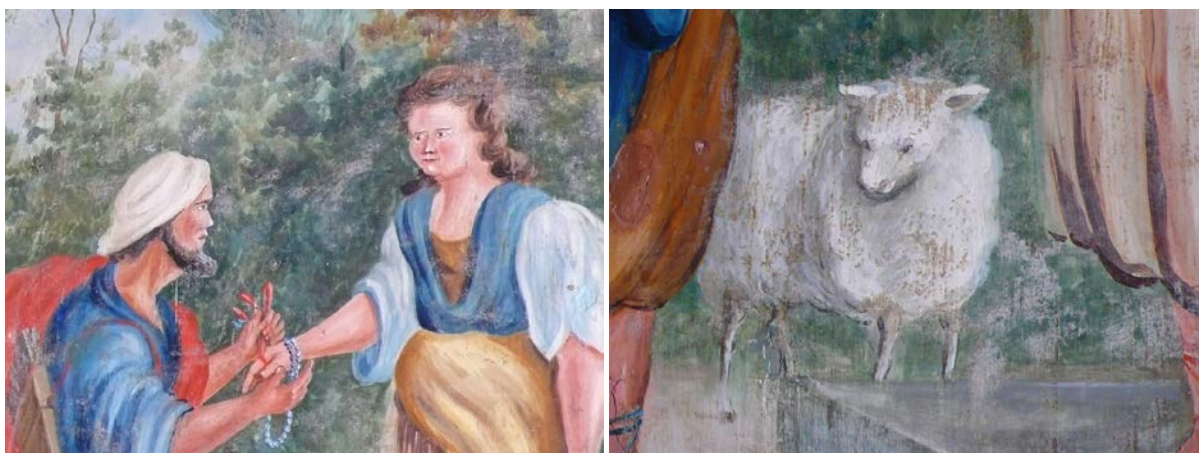
Uitsnede uit de vogelvluchtplattegrond van E. Haubois uit 1643. Volgens deze kaart is de Havenstraat aan beide zijden bebouwd met eenlaagswoningen, evenwijdig aan de straat. De weergave van de huizen stemt niet overeen met de huidige parcellering, zodat het pand Havenstraat 26 slechts globaal valt te lokaliseren. Aangenomen dat het brede hoekpand in breedte overeenkomt met de panden Havenstraat 28 en 30, zodat Havenstraat 26 ter hoogte van de rode pijl moet staan.

Uitsnede uit de kadastrale minuut van de stad Groningen, circa 1830 (www.watwaswaar.nl). Havenstraat 26 is op deze kaart een diephuis, voorzien van een klein uitstek. Voor het huis ligt een eigen stoep. Deze stoep is in 1931 aan de gemeente Groningen overgedragen voor de aanleg van een trottoir.

Overzicht en detail van de schildering op de boezem van de schouw in de voorkamer op de begane grond, vroege 19de eeuw (?). Afgebeeld zijn Rebecca en Eliëzer (Genesis 24: 1-67). Abraham heeft zijn dienaar Eliëzer op pad gestuurd om een vrouw te vinden voor zijn zoon Isaac. Vermoeid van de lange reis stopt Eliëzer bij een put en vraagt om water, niet alleen voor hemzelf maar ook voor zijn kamelen (links aan de rand). De jonge vrouw bij de put, Rebecca genaamd, geeft hem dit water. Eliëzer ziet dit als een teken dat hij de juiste vrouw heeft gevonden en biedt haar de meegenomen (huwelijks)geschenken aan. Herkenbaar zijn onder meer bloedkoralen en parelkettingen.

Details van de schildering op de boezem van de schouw in de voorkamer op de begane grond.

Op de kadastrale minuut van circa 1830 staat het huis ingetekend zonder aanbouw of uitstek. In de late 19de eeuw of vroege 20ste eeuw hebben vernieuwingen in het huis plaatsgevonden, waarbij onder meer de voorgevel is vernieuwd. De vernieuwde voorgevel staat afgebeeld op een foto van P.B. Kramer uit 1916 (Beeldbank: bron 1785-3302.jpg). Opvallend is dat de gevel nauwelijks is gewijzigd, afgezien van het uitzagen van de verticale roeden in de ramen op de begane grond (T-schuiframen). Wel had het huis toen nog een eigen stoep, geflankeerd door ijzeren hekjes. Deze stoep is in 1931 overgedragen aan de Gemeente ten behoeve van de inrichting van een trottoir.

Ook de aanbouw tegen de achtergevel dateert vermoedelijk uit deze periode. Op de kadastrale minuut van circa 1830 was nog slechts sprake van een eenvoudig klein uitstek aan de rechterzijde, op de tekening voor de aanleg van de huisriolering van een aanbouw in de huidige vorm.

In de interieur-afwerking zijn meerdere elementen uit de jaren twintig of dertig van de 20ste eeuw te vinden, die een stevige verbouwing van indeling en interieur doen vermoeden. De vloer in de gang is waarschijnlijk vernieuwd bij de aanleg van een huisriolering in 1925. De granitovloer met een zwarte strooirand is kenmerkend voor die periode. Opmerkelijk is dat ook de plinten en de neuten van de deurkozijnen meegestort zijn. De kastenwand in de voormalige voorkamer stamt waarschijnlijk uit de jaren dertig.

Na de Tweede Wereldoorlog hebben diverse aanpassingen plaatsgevonden, waarbij de indeling en interieur-afwerking zijn versoberd. Voor- en achterkamer op de begane grond zijn gekoppeld, de zolder nieuw ingedeeld. Verder zijn vensters in de achtergevel vernieuwd, en de onderramen van de vensters in de voorgevel vervangen.

Het uitstek is grotendeels vernieuwd.

BESCHRIJVING

gevels en kap

De voorgevel van Havenstraat 26 is een eenlaags klokgevel uit de late 19de eeuw, geheel opgetrokken uit machinale baksteen in kruisverband. De gevel wordt afgesloten door een omegavormige kroonlijst (18de eeuw?), gedragen door twee pilasters op consoles. Vlak onder de lijst is een rechte band aangebracht, bestaande uit een architraaflijst en een fries (met tandlijst). De gebogen randen van de gevel worden afgesloten door uitkragende halfsteensrollagen, die starten op zandstenen krullen. Deze zandstenen krullen dateren uit de 18de eeuw en zijn hergebruikt. Mogelijk zijn deze afkomstig van de oorspronkelijke gevel van het huis, die in dat geval ook reeds was uitgevoerd als een klokgevel.

De begane grond is verdeeld in drie venster-assen, waarvan de rechter de entree bevat. Deze entree bestaat uit een 18de-eeuws deurkozijn, voorzien van een 19de-eeuwse omlijsting. Deze 19de-eeuwse omlijsting heeft hardstenen basementen. Achter deze hardstenen basementen zijn de 18de-eeuwse zandstenen neuten van het deurkozijn herkenbaar. Het deurkozijn is verdeeld in een deuropening en een getoogd bovenlicht. De driepaneelsdeur met kussens stamt uit de late 19de eeuw. De twee andere venster-assen bevatten getoogde vensters, bestaande uit kozijnen met H-schuiframes. Op een oude foto valt te zien dat de onderramen in tweeën waren verdeeld (T-schuiframes). Recent zijn de onderramen vernieuwd. Beide vensters worden overspannen door dubbele halfsteensrollagen, waarvan de bovenste uitkraagt (wenkbrauwen).

Op de eerste verdieping is een zoldervenster herkenbaar, eveneens getoogd. Dit venster bestaat uit een kozijn met vierruitsstolpramen onder een ongedeeld bovenlicht. Deze indeling bestond reeds in 1916, zo blijkt uit de eerdergenoemde foto van Kramer. Wel zijn vernieuwingen herkenbaar: het onderraam is geheel vernieuwd, van het bovenlicht alleen de onderdorpel.

De achtergevel is een eenlaags gevel, voorzien van een gepleisterde afwerking met een blokkenpatroon in schijnvoegen. Het linker deel van deze pui wordt aan het zicht onttrokken door een aanbouw. De achterkamer heeft een brede pui uit circa 1980, samengesteld uit stolpdeuren, boven- en zijlichten. In het pleisterwerk boven de pui zijn twee hanekammen zichtbaar, die doen vermoeden dat deze pui twee afzonderlijke vensters vervangt. Op het dakschild staat een brede dakkapel uit circa 1930, die in de jaren zeventig van de 20ste eeuw is gemoderniseerd.

Het zadeldak met schildeind (achterzijde) wordt gedekt door gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. Op het achterschild staat een forse dakkapel (circa 1930, naderhand nog aangepast), op het zuidelijke dakschild met een klimmende dakkapel.

plattegronden

Het huis Havenstraat 26 is gedeeltelijk onderkelderd, namelijk alléén het gedeelte tussen de voor- en achterkamer (op de begane grond). De toegang tot deze rechthoekige kelder bevindt zich in de gang. Hieruit kan worden opgemaakt dat de kelder een onderdeel van het huis is in zijn huidige (18de-eeuwse) vorm, niet van een ouder gebouw. In het muurwerk van de kelder vallen wel bakstenen van een fors formaat te zien, mogelijk uit de 17de eeuw. Deze bakstenen moeten in de huidige context zijn hergebruikt.

De vloerafwerking is voorzien van cementpleisterwerk. De balklaag is vernieuwd.

De begane grond heeft een tweebeukige indeling, bestaande uit een lange en smalle gang (rechterzijde) en kamers (linkerzijde). In zowel de gang als de kamers valt de enkelvoudige balklaag van de zoldervloer te zien, bestaande uit grenenhouten balken met kwartronde profielen. Aan de voorzijde zijn enkele balkkoppen vernieuwd (gang). Verder is één van de achterste balken vernieuwd.

Overzicht van de gang in de richting van de voordeur.

De gang heeft een granitovloer met een zwarte strooirand (circa 1925). Ook de plinten en neuten van de deurkozijnen zijn uitgevoerd in granito. De wanden zijn gepleisterd en wit geschilderd. De zoldering is uitgevoerd als een ziende balklaag. In de linkerwand bevinden zich vier deurkozijnen met (tweepaneels)deuren, die naar de voor- en achterkamer, de kelder en zolder leiden. De kozijnen zijn afgetimmerd met geprofileerde architraaflijsten.

De brede linkerbeuk was oorspronkelijke verdeeld in een voorkamer, alkoofruimte en achterkamer. Door sloop van alle tussenwanden is een langgerekte kamer tot stand gekomen, waarin een uitbouw voor de trappen (kelder en zolder). Ook hier is sprake van een ziende balklaag. In de voormalige voorkamer bevindt zich een schouw, geflankeerd door een kastenwand. Deze schouw stond midden in de kamer. De schoorsteenmantel is vernieuwd in de jaren dertig van de 20ste eeuw, de beide flankerende kastenwanden hebben tweepaneeldeuren. De vensters in de voorgevel hebben een eenvoudige vensterbank. De voormalige achterkamer valt ook te herkennen aan de plaats van de schouw, midden tegen de linker zijgevel. Deze schouw heeft een houten schoorsteenmantel en een gestucte boezem met een schildering van de ontmoeting van Rebecca en de dienaar van Abraham, Eliëzer bij de put. Rechts is de put zichtbaar, waarnaast een kind of jonge dienaar. Links staan de kamelen. De schildering dateert uit circa 1800. Opvallend is de onbeholpen weergave van de gezichten van de afgebeelde personen.

De kapconstructie boven het niveau van de vloering.

De kapconstructie bestaat uit naaldhouten sporenparen met enkelvoudige hanenbalken (vloeringvloer). Vlak onder de aansluitingen van de hanenbalken op de sporen zijn langskoppelbalken aangebracht, die zorgen stabiliteit van de constructie. Ook onder de nok bevindt zich zo'n balk, maar deze lijkt secundair aangebracht.

De voorste zolderkamer is vermoedelijk van laat-19de-eeuwse datum, getuige de entree, bestaande uit een deurkozijn met een tweepaneeldeur (op kniertjes). Verder zijn er in de indeling aanpassingen herkenbaar uit de jaren dertig van de 20ste eeuw en recenter. Uit de jaren dertig stamt de bovenlichtdeur. De vloeringvloer bestaat uit hergebruikt hout, waaronder tweepaneeldeuren (kastdeuren?). In de interieur-afwerking zijn geen bijzonderheden gesignaleerd.

aanbouw

Tegen de achtergevel staat een eenlaags aanbouw. Deze aanbouw kan nog uit de 19de eeuw stammen, gelet op enkele details van gevels en constructie. Zeker is dat deze reeds in zijn huidige vorm bestond in 1925 (contourtekening voor aanleg huisriolering). Later in de 20ste eeuw heeft een grondige aanpassing plaatsgevonden.

Het voorste deel van deze aanbouw heeft een ver overkragend dak (20ste eeuw). De gevel is voorzien van een gepleisterde afwerking met schijnblokken (19de eeuw?). De deur en het venster zijn vernieuwd. Haaks hierop sluit een achteraanbouw aan, eveneens bestaand uit één bouwlaag met een plat dak. De bakstenen gevels zijn wit geschilderd (halfsteenverband). Er zijn twee toegangen, waarvan één met een opgeklampte deur (19de eeuw?).

WAARDESTELLING

Havenstraat 26 heeft hoge monumentwaarden als een gaaf voorbeeld van een 18de-eeuws éénlaags diephuis in de Hortusbuurt. Opmerkelijk is de voorgevel: dit is een laat-19de-eeuwse bakstenen klokgevel volgens 18de-eeuws model. Enkele hergebruikte 18de-eeuwse onderdelen doen vermoeden dat de gevel een gemoderniseerde kopie is van een 18de-eeuwse klokgevel. Ook de voordeur heeft nog zijn oorspronkelijke plaats, getuige de zandstenen neuten (afgedekt door 19de-eeuwse neuten) en het geprofileerde deurkozijn.

Het casco van het huis heeft hoge monumentwaarden, aangezien de zijgevels, achtergevel, balklagen en kapconstructie tot de oorspronkelijke opzet behoren (18de eeuw). Ook de indeling van de begane grond stamt waarschijnlijk uit de 18de eeuw, afgezien van de koppeling van de woonkamers. De beide schouwen zijn origineel, wel is de afwerking vernieuwd (19de eeuw, circa 1930). Hoge monumentwaarden heeft de schildering op de schouwboezem van de achterkamer, waarop een afbeelding van Rebecca en Eliëzer (circa 1800). Opmerkelijk is de opbeholpen hand van schilderen. Van dit soort eenvoudige schilderingen zijn maar weinig voorbeelden bewaard gebleven. Deze schildering is recent hervonden onder latere afwerkingen.

AANBEVELINGEN

Indien de zijgevels in het kader van een verbouwing ontleisterd worden, loont het om deze nader te documenteren.

BIJLAGE: Uittreksel uit het bouwdoossier van de dienst RO/EZ van de gemeente Groningen.

Adres : **Havenstraat 26**
Bouwdoosiernummer : B 11908
D.I.V. bezoek : 13 december 2007

1925

D.J. van Dingen krijgt een vergunning om het bestaande privaat in het pand aan te sluiten op het gemeenteriool en tevens het huis- en hemelwater van het gebouw af te voeren op dit riool.

1931

De stoep tegen de voorgevel van het pand wordt overgedragen aan de gemeente.

H. Wierds